

с. 503), перекладач тексту оминає неологізм, що зумовлено відмінностями в синтаксичних системах, та підбирає відповідник *bolesnie* (укр. *болоче*); або ж: «[...] *i nad obrębem przemożono zrynać krągłe, pomarańczowo-żółte słońce!* [...]» [2, с. 17] – «[...] *i nad horyzontem zwycięsko wstaje okrągłe, ogniście pomarańczowe słońce!* [...]» [6, с. 16] – в тексті оригіналу колір сонця автор передає за допомогою неологізму *pomarańczowo-żółty*, який утворено із компонентів *pomarańczowy* та *żółty* (*жасхтіти* – *горіти* *яскравим полум'ям, яскраво світитися* (СУМ Т. 2, с. 503), у перекладі використано відповідник кольору та підкреслено асоціативний зв'язок з вогнем.

Перекладач роману О. Забужко не навантажує читача неологізмами, підбирає відповідники й акцентує увагу на значенні слова та емоціях, які вони викликають у реципієнта та перекладає їх так: «*Здалеку воно вражало повним безрухом:*

ślinie, przyniżliwie-zielonkawe oko śmierci» [2, с. 311] – «*Z oddali porażało całkowitym bezruchem: ślepe, drażniące zielonkawe oko śmierci*» [6, с. 261]. Неологізм *przyniżliwie-zielonkawaty*, його компонент *przyniżliwy*, передає ознаку проникливості погляду, перекладено як *drażniący*, тобто той, що викликає подразнення, гнів та інші негативні відчуття.

У романі «Музей покинутих секретів» переплітаються різноманітні методи перекладу, що пов'язано з багатством мови твору і мовно-виражальних засобів, які творять стиль роману. Найпоширеніший метод – еквівалентний. У перекладі роману бачимо, як перекладач робить текст доступнішим для розуміння, підсилює те, що реципієнт може не помітити, але є важливим для цього тексту, трансформує і переносить в мовний та культурний простір важливі частини оригіналу, які не зрозумів би читач.

Список літератури

1. Баран Я. Фразеологія: знакові величини. Навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов / Я. Баран, М. Зимомря. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 256 с.
2. Забужко О. Музей покинутих секретів / Оксана Забужко. – Київ : Факт, 2009. – 832 с.
3. Караневич М. Прагматичний аспект перекладу художньої літератури / Мар'яна Караневич. // *Studia Methodologica*. – 2011. – № 32. – С. 83–89.
4. Лановик З. Художній переклад як проблема компаративістики / Зоряна Лановик // *Літературознавча компаративістика: навчальний посібник* [під ред. Гром'як Р.]. – Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ ТДПУ, 2002. – С. 256–271.
5. Словник української мови в 11 томах / Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР / гол. ред. кол. І. К. Білодід. – Київ : Наукова думка, 1970 – 1980.
6. *Zabużko O. Muzeum porzuconych sekretów* ; [tłum. z ukr. K. Kotyńska]. – Warszawa : W.A.B, 2012. – 702 s.

Марія Косенко

Національний університет «Кієво-Могилянська академія» (Київ)

МОВЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ КІНО (НА ПРИКЛАДІ ФІЛЬМІВ 2010-Х РР.)

У статті висвітлено результати дослідження деяких українських фільмів 2010-х рр. на предмет мовлення акторів. Відзначено спроби стилізації мовлення персонажів з використанням діалектного матеріалу, суржиків, поєднання мовних кодів, проаналізовано лексичне наповнення кінопродукції. З іншого боку, засвідчено значну кількість випадків порушення мовних норм, зокрема орфоепічних.

Ключові слова: мовлення акторів, мовні засоби, діалектне мовлення, порушення орфоепічних норм, лексика фільмів.

The article expounds the results of research on actors' language in some Ukrainian movies of 2010s. Attempts to stylize characters' language were observed, including the use of dialectological material, surzhyk (macaronic sociolect), mixing the language codes. The research contains analysis of lexical content of the film production. The cases when the language standard is not followed are exemplified.

Keywords: actors' language, language means, dialectal speech, violation of language norms, lexical content of films.

Для дослідження була проаналізована українська кінопродукція 2010-х рр., зокрема, сімнадцять найпомітніших фільмів і деякі серіали від 2012 до 2016 року. Описуючи державну політику в інформаційному просторі, зокрема кінопрокаті, Олена Руда розглянула проблему обмеженого функціонування української мови в цій сфері [4], проте проблема якісного україномовного медіанаповнення не порушена щодо кіно. Об'єкт дослідження – мовлення акторів сучасних українських фільмів. Предметом дослідження є особливості мовлення акторів, порушення мовних норм (як літературної української мови, так і діалектів), засоби стилізації мови на фонетичному, морфологічному, лексичному й синтаксичному рівнях.

Позитивним явищем у сучасному українському кінематографі є намагання передати часопросторовий колорит не тільки візуально, а й за допомогою мовних засобів (стилізації). Мовлення – суттєвий аспект характеристики людини і, відповідно, персонажа фільму. Мовні можливості вдало використано в таких фільмах, як «Брати. Остання сповідь» Вікторії Трофіменко (2013), «Гетьман» Валерія Ямбурського (2015), «Козак та Смерть» Антона Жадька (2015), «Поводир» Олеся Саніна (2014), «ТойХтоПройшовКрізьВогонь» Михайла Ілленка (2012). Фільм Володимира Тихого «Зелена кофта» (2013) – єдиний випадок, коли суржик і мовна інтерференція звучать

доречно, якщо можливо так висловитися; тут різні мовні світи, які то контрастують, то зближуються і змішуються завдяки взаємодії людей – носіїв мовної автентичності. Щодо діалектного мовлення, то воно переважно вдало застосоване, особливо у фільмі «Брати». На фонетичному рівні зафіксовано діалектний переголос [1, с. 57] («Рожчистят, як ме мати чесс», «Не мішей!», «Моя лелька, видай, уже згнила»), палаталізацію («В нас в клубі ремонт», «Будете крутитися з тим телєфоном, як срче в оплоті»), оглушення та інші риси, описані дослідниками українських говірок; на морфологічному – це різноманітні видозміни слів (наприклад, інфінітив, який утворено за допомогою суфікса **-чи** [2, с. 15]: «Ти б могла мені помочи?»). Лексеми й фразеологізми, характерні для мовців карпатських говірок, використані доцільно (крім однієї чи двох незначних неточностей, які не впливають на загальне враження від фільму). Зокрема, вжито діалектизми, архаїзми (наприклад, у фільмі «Брати» – слово *кождий* у фразі «Я хочу пам'ятати кождий раз»). Це додає як персонажам, так і всьому витвору мистецтва індивідуальності, неповторності й колориту. Історичні реалії у таких фільмах, як «Гетьман» і «Поводир», супроводжуються мовними засобами, що увиразнюють художні властивості кінострічок, а саме: доречними лексемами, фраземами, які були в активному вжитку в тих епохах, коли розгортаються події. Наприклад, вагання козаків щодо того, чи

обирати Хмельницького гетьманом, передаються разом із приказкою: «*Степ та воля – ото наша козацька доля, а як з Хмельницьким будемо, ми не знаємо*» («Гетьман»). У фільмі «Козак та Смерть» впізнаємо незаможного селянина за словами: «*А землі – тільки шо під нігтями*». Також одним із засобів стилізації є імітація російської мови з частково українською фонетикою («*Я сразу, сразу сообщил*») («Поводир»).

Однак у багатьох фільмах спостережено порушення орфоепічних норм, найчастіше акцентуаційних. Наприклад: «*Та й не побачив би, якби не впертість оцього барана!*» (правильно *барана* [3, с. 26]), «*Ну в когó ти такий впертий?*» («*Козацькі байки*»); «*Хто тобі допоміг її з хліва винести, а?*» (правильний наголос *хліва* [3, с. 572]), «*В мене інше завдання*» (правильно *завдання* [3, с. 176]) («*Козак та Смерть*»). Крім того, досить часто трапляється перенесення фонетичних властивостей російської мови на українську лексику (як-от сильне оглушення, часокількісна редукція ненаголошених складів [5, с. 146], «акання»). До того ж при дублюванні російськомовних українських фільмів українською мовою (вже це звучить парадоксально) допускають калькування з російської мови – навіть не окремих лексем, а цілих синтаксичних зворотів («*Ти продовжуй в тому ж дусі*», «*Бути цього не може*», «*Я маю до тебе*

розмову» у фільмі «Параджанов» Сержа Аведікяна та Олени Фетісової). Такі порушення стосуються не тільки норм літературної мови. Коли бажання наслідувати банальні канони масової культури переважає, відбувається копіювання, що засвідчено й у лексиці таких фільмів, до прикладу, у власних назвах. Як наслідок, замість наповнення оригінальним сенсом маємо шаблон (до прикладу, ім'я *Маркус* у «*Тінях незабутих предків*» Любомира *Левіцького* – лише один із багатьох виявів такого копіювання). Мовні портрети персонажів спотворюються через невміння дібрати адекватну й актуальну назву до певного явища.

Окрему роль у фільмах відіграє обценна лексика, значна частина якої за походженням із російської мови. Поряд із високохудожньою, «театральною» українською мовою фільму, майже позбавленою незвичайних і влучних слів, – експресивна, лаконічна й вульгарна «мова низів», проте чужа генетично.

Отже, у дослідженні доведено потребу в якісному літературному редагуванні сценаріїв, у важливості мовної освіти (включно зі знанням діалектів) для акторів та запропоновано ті шляхи вдосконалення кінопродукції, які залежать від лінгвістичних аспектів створення й сприймання фільмів.

Список літератури

1. Бевзенко С. Діалектологія / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1980. – 244 с.
2. Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березови / Микола Негрич. – Л. : [Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України], 2008. – 224 с. – (Серія «Діалектологічна скриня»).
3. Погрібний М. Словник наголосів української літературної мови / М. І. Погрібний / за ред. І. О. Варченка. – К. : Радянська школа, 1959. – 602 с.
4. Руда О. Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі : монографія / Олена Руда ; НАН України, Ін-т укр. мови. – К. : [б. в.], 2012. – 232 с.
5. Українська літературна вимова і наголос : словник-довідник / ред. М. А. Жовтобрюх. – К. : Наукова думка, 1973. – 724 с.
6. Українська мова : енциклопедія / [редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін.]. – Вид. 2-ге, випр. і доповн. – К. : Українська енциклопедія, 2004. – 824 с.

7. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 222 с.

Катерина Кравчук

Національний університет «Києво-Могилянська академія» (Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМИ ВИРАЖЕННЯ ПРИСЛІВНИКОВИХ ЕКВІВАЛЕНТІВ СЛОВА ДАВНЬОРУСЬКОЇ МОВИ (XI-XIII СТ.)

У тезах доповіді основну увагу зосереджено на особливостях форми вираження прислівникових еквівалентів слова давньоруської мови, описано специфіку творення моделей цих одиниць і граматичні характеристики компонентів розгортання. Також висвітлено лексикалізаційний потенціал досліджуваних одиниць залежно від їхньої форми вираження і типу моделей, побудованих для вказаних сполук.

Ключові слова: *прислівниковий еквівалент слова, давньоруська мова, форма вираження, модель, лексикалізація, граматичні характеристики.*

The report's abstract focuses on the main features of an adverbial equivalent of words' external form in Old Russian. The peculiarities of modeling these units are described as well as grammatical characteristics of their components. Additionally, the lexicalization potential of mentioned units based on their external form and model type is highlighted.

Keywords: *adverbial equivalent of a word, Old Russian, external form, model, lexicalization, grammatical characteristics.*

ЕС виникає спершу на синтаксичному рівні як явище функційне, пов'язане зі сталим розміщенням певних компонентів у реченні, а тому особливості форми вираження згодом впливають на внутрішню форму цих мовних одиниць у процесі адвербалізації.

У цій роботі використано принципи моделювання ЕС, розроблені й запроваджені А. Лучик [2, с. 26-33]. Для аналізованих одиниць було утворено два найзагальніші різновиди моделей: двокомпонентні, або базові, і багатокомпонентні.

Базовими вважають найпростіші моделі ЕС, представлені лише одним початковим компонентом і одним компонентом розгортання [34, с. 33]. Наприклад, прийменник *за* тільки в одному випадку поєднується з іменником чоловічого роду у формі знахідного відмінка однини. Тому ЕС *за мужь* формує двокомпонентну (базову) модель *за → мужь*.

Багатокомпонентні моделі, природно, об'єднують три і більше елементів. Наприклад, прийменник *по* на I кроці формування структури сполучається з коротким прикметником *свои*, а на II кроці – з іменником жіночого роду у формі давального відмінка однини *воли*. Таким чином утворюється багатокомпонентна двокрокова модель із ланцюговим розгортанням структури: *по → свои → воли*.

Окрім цього, було змодельовано ще один тип багатокомпонентних моделей. Це моделі з віялоподібним розщепленням на I кроці формування структури. У цих моделях початковий компонент сполучається з двома і більше елементами з однаковими граматичними характеристиками.

Наприклад, прийменник *на* поєднується з трьома короткими прикметниками чоловічого роду у формі місцевого відмінка однини, утворюючи 4-компонентну модель із 3-компонентним